

✓ GLEDALISKI LIST
DRAME SNG

1960-61

6

Dopisniki »Gledališkega lista« Drame SNG v tujini: Mikolajtis Ziemovit, Warszawa, za Poljsko; — dr. Miroslav Pavlovsky, Brno, za Češkoslovaško; — Ossia Trilling, London, za Anglijo in Francijo; — dr. Friedrich Langer, Wien, za Avstrijo; — Fred Alten, Basel, za Švico; — dr. Paul Herbert Appel, Hamburg, za Zvezno republiko Nemčijo in Gerhard Wolfram, Berlin, za Demokratično republiko Nemčijo.

Gledališki list Drame Slovenskega narodnega gledališča v Ljubljani. — Lastnik in izdajatelj Slovensko narodno gledališče Ljubljana. — Urednik Lojze Filipič. — Osnutek za naslovno stran: Vladimir Rijavec. — Izhaja za vsako premiero. Naslov uredništva: Ljubljana, Drama SNG, poštni predal 27. — Naslov uprave: Ljubljana, Cankarjeva cesta 11. — Tiska tiskarna Časopisnega podjetja »Delo«, Ljubljana. — Številka 6, letnik XL., sezona 1960—1961.

GLEDALIŠKI LIST
DRAME
SLOVENSKEGA
NARODNEGA GLEDALIŠČA
LJUBLJANA
SEZONA 1960/61 — ŠTEV. 6
ŠTIRIDESETI LETNIK

BRANISLAV NUŠIČ-
BORISAV MIHAJLOVIČ-MIHIZ
AVTOBIOGRAFIJA

BRANISLAV NUŠIČ

AVTOBIOGRAFIJA

Dramatizacija: **BORISAV MIHAJLOVIČ-MIHIZ**

Poslovenil: **MILE KLOPČIČ**

Režiser in scenograf: **MILE KORUN**

Kostumograf: **MIJA JARČEVA**

Lektor: prof. dr. **ANTON BAJEC**

O s e b e:

Stari gospod (Nušič)	MAKS FURIJAN	
Trije Nušiči: {	Jokavi	POLDE BIBIČ
	Zaskrbljeni	DRAGO MAKUC
	Nasmejani	JURIJ SOUČEK
Tri tetke: {	Kloto	MILA ŠARIČEVA
	Lahezis	VIDA LEVSTIKOVA
	Atropa	VIKA GRILOVA
Mati {	Starega gospoda	ŠTEFKA DROLČEVA
Oče {		STANE ČESNIK
Stric	IVAN JERMAN	
Prota	PAVLE KOVIČ	
Štacunar	STANE POTOVAR	
Vedeževalka	MIRA DANILOVA	
Katehet	FRANCE PRESETNIK	
Profesor materinščine	LOJZE DRENOVEC	
Profesor kemije	ANTON HOMAR	
Profesor nemščine	DUŠAN ŠKEDL	
	JOŽE ZUPAN	
Profesor geografije	JANEZ ROHAČEK	
Profesor latinščine	RUDI KOSMAČ	
Dijaki: {	Jovič	JANEZ HOČEVAR
	Stambolič	POLDE BIBIČ
	Živko	DRAGO MAKUC
Gimnazijski ravnatelj	JOŽE ZUPAN	
Profesor naravoslovja	MARIJAN BENEDIČIČ	
Profesor matematike	LOJZE ROZMAN	

Učenka	MARIJA BENKOVA
Plavolaska	SLAVKA GLAVINOVA
Gospa	HELENA ERJAVČEVA
Mož	ANDREJ KURENT
Žena	DUŠA POČKAJEVA
Uradnik	BRANKO MIKLAVC
Odvetnik	ANDREJ KURENT
Casnikar	RUDI KOSMAČ
Igralec	BORIS KRALJ
Izkušnja	SAVA SEVERJEVA
Človek s podbradkom	JANEZ CESAR
Žepar	BERT SOTLAR
Gospa Lenka	MIRA DANILOVA
Načelnik ministrstva	BORIS KRALJ
Kaplar Ljuba	FRANCE PRESETNIK
Vojak	JANEZ HOČEVAR
Duhovnik	DUŠAN ŠKEDL MARJAN BENEDIČIČ
Zdravnik	JANEZ ROHAČEK
Apotekar	VINKO PODGORŠEK
Casnikar	RUDI KOSMAČ
Knjigarnar	POLDE BIBIČ
Zelezničar	ANTON HOMAR
Poštar	STANE ČESNIK
Telefonistka	MIHAELA NOVAKOVA
Igralec	LOJZE ROZMAN
Krstar	ALEKSANDER VALIČ
Casnikar-reporter	RUDI KOSMAČ
Hišni zdravnik	JANEZ ROHAČEK
Drugi zdravnik	ANDREJ KURENT
Prvi odrski delavec	ALI RANER
Drugi odrski delavec	ANTON SLODNJAK

Sceno in kostume izdelale gledališke delavnice SNG pod vodstvom
ravnatelja ing. arch. **ERNESTA FRANZA.**

Inspicent: **Marijan Benedičič** Odrski mojster: **Vinko Rotar**

Sepetalka: **Vera Podgorškova** Lasuljar in masker: **Ante Cecić**

Razsvetljava: **Lojze Vene, Vili Lavrenčič**

Frizerka: **Andreja Kambičeva**

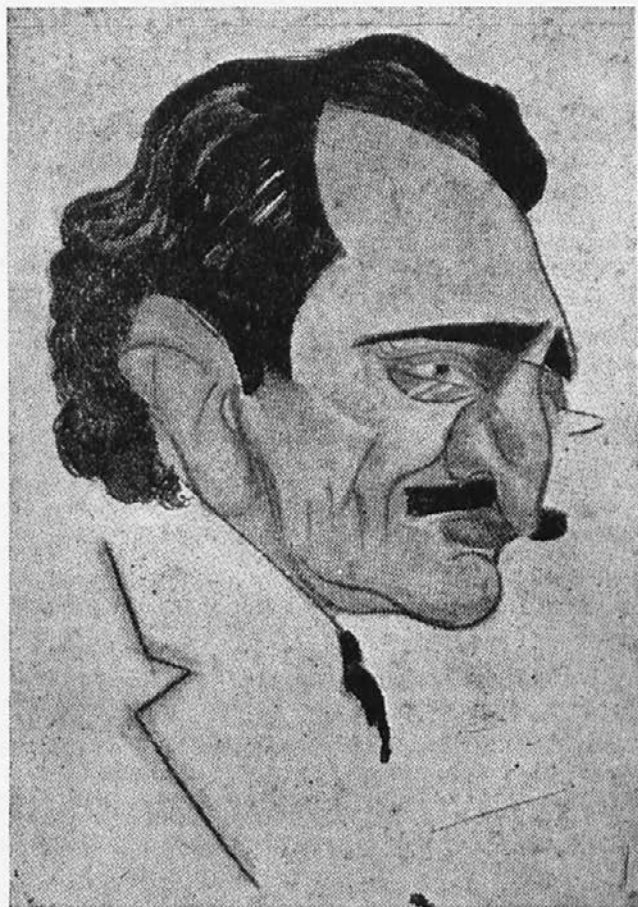
DRAMATIZIRANA NUŠIČEVA AVTOBIOGRAFIJA

Nušičeva »Avtobiografija«:

- *veder, duhovit, satiričen, mestoma zgolj humorno-dovtipen, mestoma družbeno kritičen povzetek Nušičevega književnega opusa na višji izpovedni in slovstveni ravni;*
- *v okviru življenjskega toka strnjena in nanizana veriga humornih satiričnih miniatur, drobnih izpovedi, zgodb in podob, panorama dobe, družbe in dežele, individualni in kolektivni obračun, sodba in pomilostitev obenem.*

Dramatizirana »Avtobiografija«:

- *nikakor ne dramatizacija v pravem pomenu besede, saj »Avtobiografija« nima zgodbe in zapleta, ki bi ga bilo moč dramsko, točneje, komedijsko organizirati;*
- *pač pa zelo svoboden »gledališki scenarij«, v katerem je živahno, vedro, humorno, satirično in duhovito kramljajoče pripovedovanje gledališko razvezano;*
- *se pravi, pripoved je gledališko-uprizoritveno objektivizirana, iz kramljanja je prevedena, je prekvalificirana v gledališki prikaz;*
- *ta prikaz je heterogen: mestoma je kramljajoča Nušičeva pripoved gledališko zgolj vzporedno sinhrono ilustrirana in dopolnjena, mestoma je ta pripoved transponirana v čiste gledališke prizore;*
- *kot celota gledališki mozaik, sestavljen iz detajlov, ki so vsak zase komedijsko učinkoviti, satirično udarni, in ki, strnjeni v organsko celoto, predstavljajo živo aktualno in gledališko hvaležno odrsko delo.*

BRANISLAV NUŠIĆ
(*Karikatura: Vladimir Zedinski*)

VELIBOR GLIGORIĆ:

BRANISLAV NUŠIĆ

(ODLOMEK)

Književna ustvarjalnost Branislava Nušića je obširna kot da črpa iz neusahljivih virov. Nušić je književno ustvarjal okoli petdeset let. Smrt mu je prekinila književno delo in njegova zadnja komedija »Oblast«, ki jo je napisal komaj do polovice, bi utegnila biti eno njegovih najbolj uspešnih in najbolj zanimivih del.

Ves čas svojega slovstvenega ustvarjanja je Branislav Nušić želel biti aktualen, želel je biti v svojem času, v družbi z vsemi njenimi spremembami. Cetudi je bil konservativen, se ni izoliral, ni se izločil iz razvoja družbe. Spremljal je pojave v družbi, se približeval novim družbenim odnosom in jim skušal biti komentator.

Publiko je zasužnjil s svojim humorjem, ona pa je od njega stalno terjala nova dela. Poslušal je njene želje, s tenkim posluhom je vedno znova pogodil živec njenega zanimanja in trdil se je, da bi ji bil intimno blizu. Kljub kritiki, ki je nekaj časa ostro odklanjala njegovo slovstveno delo, je postal najbolj popularen srbski pisatelj. V obdobju med obema vojnama so gledališča v Srbiji živela od Nušičeve komediografske produkcije. Gledališčem v Srbiji je lahko suvereno diktiral svoje pogoje in že je zavladal neke vrste monopol njegove dramske književnosti v srbskih gledališčih.

Branislav Nušić je bil polnokrven gledališki pisatelj. Z gledališčem je živel tako rekoč od otroških let. Od otroških let je bilo gledališče njegova največja življenjska strast. Kot mladinec je igral, režiral je v Novem Sadu, kot upravnik gledališč v Beogradu, Novem Sadu, Skopju in Sarajevu je imel priložnost, da prodre v jedro gledališkega ustvarjanja, oblikovanja gledališke predstave in da se popolnoma spoji z bistvom gledališkega življenja. Kretal se je med gledališkimi ljudmi, stalno je bil med gledališkim občinstvom in ga poznal tako rekoč od malega, se pravi, od njegovega nedolžnega, naivnega in prostodušnega odnosa do gledališča vse do njegovega staranja, njegove zrelosti in izkušenosti do blaziranosti. Za Nušića bi bilo moč reči, kot pravimo v vsakdanjem življenju: gledališče je poznal do dna duše.

Bil je rojen komediograf. Njegov humor je vzniknil iz plodnih tal duha. V času, ko se je formiral kot mlad pisatelj, je bil humor življenjska potreba umetniške sredine Srbije. Nušić je stopil v literarni krog, v katerem so bili pisatelji kot Stevan Sremac, Milovan Glišić in Radoje Domanović, ki so v srbski književnosti gojili humor. Pa tudi vsa literarna in umetniška sredina, v kateri je bilo nekaj zelo nadarjenih pripovedovalcev, se je osveževala s šalami, duhovitimi anekdotami, domisljicami in ognjemeti duha. Ta sredina je s temperaturo svoje pasije za humor mogla dati inspiracije za komediografsko ustvarjalnost, pa tudi humorno gradivo, neredko tisto fluidno humornost, ki v nadarjenem pisatelju rojeva nove kvalitete duha.

P. Križanić: BRANISLAV NUŠIĆ

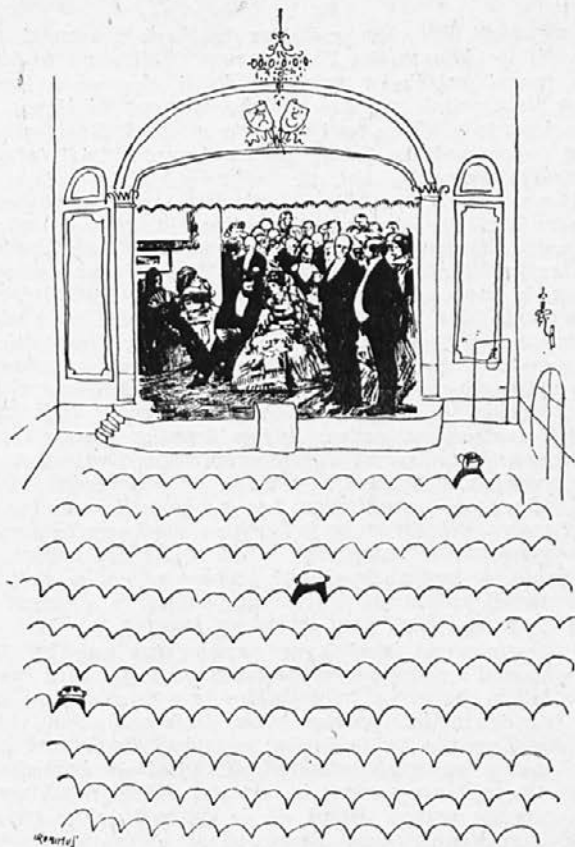
Humor z vasi, iz ljudskih virov, ki je prihajal iz notranjosti Srbije, je dajal žive sokove duhu, ki je že imel mestno obeležje in ki se je s tem obeležjem izražal v srbski književnosti. Humor Stevana Sremca se je diferenciral od humorja Milovana Glišića, humor Branislava Nušića je inkliniral k Sremčevemu humorju, ki je imel mestno preobleko, vseboval observacijo mestnega človeka in ki je bil v ozki relaciji s stopnjo njegove povprečne intelektualne in duhovne razvitosti. Sredina, v kateri se je gojil humor in v kateri se je kretal Nušić, ni bila samo umetniška. Sestavljali so jo tudi trgovci, obrtniki in uradniki. Življenje te sredine je imelo obeležje in značilnosti patriarhalne familijarnosti in patriarhalne družabnosti. Humor v taki sredini ni izviral samo iz duha umetnikov in intelektualcev, marveč tudi iz duha drobnega meščanstva, ki je z določenim številom srbskih pisateljev in umetnikov imelo tesne družabne zveze. Zelo veliko tega humorja drobnega meščanstva, obarvanega z njegovim družabnim in družinskim življenjem, je prišlo v prozo Stevana Sremca, a tudi v komedije in feljtone Branislava Nušića. Drobnost meščanstva je Nušić poznal čisto od blizu iz njegovih vrst, poglobljaj se je v jedro njegovih nazorov, navad in lastnosti, v bistvo njegovega domačega družabnega življe-

nja. Živel je z življenjem drobnega meščana in pogosto tudi mislil z njegovimi mislimi. Drobnomeščanska družina patriarhalnega tipa je bila središče tako njegovega življenjskega kot umetniškega zanimanja. Izhodiščna točka, jedro njegove koncepcije družbene in politične skupnosti je patriarhalna idila, idealna podoba skladnosti in družinskih odnosih. Drama, a prav tako tudi komedija nastane, če in kadar se poruši ravnotežje teh odnosov.

Nušić je smeh črpal iz očitnih poudarjenih nasprotij. Vsakomur je očitno, da je gospodar Jevrem politični analfabet, toda zahotelo se mu je, da bi postal narodni poslanec. Nušić uporabi to neskladje med željo in smotrom za satiro, da prikaže, v kakem stanju je bila takrat narodna skupščina, v katero so mogli priti tudi poslanci kot je gospodar Jevrem, ki ne pozna niti osnovne politične abecede, — istočasno pa mu to neskladje služi tudi kot vir humorja in komike. Neskladje je tudi v želji primitivne patriarhalne žene Zivke. Vsakomur je očitno, da je Zivka tipična povprečna gospodinja, ki se je skisala med štirimi stenami, a bi rada kar na lepem postala družabna dama, da bi si odprla vstop v krog diplomacije in živela po okusu visoke družbe.

Pomota in zmeda sta prav tako vira, iz katerih črpajo humor Nušičeve komedije. Zmeda se splete okoli osebe mladega pesnika v komediji »Navaden človek« in v njej se porajajo komične situacije. Pomota in zmeda sta v osnovi komedije »Sumljiva oseba«, ker v zaljubljenem lekarniškem pomočniku nekateri vidijo protidržavni element. Komika v komediji »Svet« izvira v glavnem iz situacij, v katerih so komedijske osebe z različnimi intrigami zavedene v zmoto. Pomota je glavni vir komike v komediji »Dr.«. V komediji »Mister Dolar« je zopet pretežni del oseb zaveden v zmoto, iz katere se porajajo komične situacije. Nušić se je pri iskanju virov komike zelo pogosto zatekal h kome-diografskemu izročilu, k tistim elementom iz klasične komedije in farse, ki so v doseganju komičnih efektov že preizkušeni.

Po nekaj komedijah je gledališka kritika pred prvo svetovno vojno Nušiča uvrstila med pisce vodvilov. In res, že od prve komedije, od komedije »Narodni poslanec«, je prihajala do izraza Nušičeva nagnjenost k vodvilskemu tretiranju komedijskega dejanja. V »Narodnem poslancu« Nušić zaplete dejanje na ta način, da postavi tako vladnega kandidata kot kandidata opozicije. V komediji »Protekcija« se komedijsko dejanje zaplete z zmedo okoli ministrove sestre, v »Navadnem človeku« pa okoli inkognito pesnika Damjanovića. Taki zapleti komedijskega dejanja okoli pomot glede odnosov in okoli pomot glede oseb vzbujajo viharje smeha. Razpoložena publika, ki se je sproščala v smehu, se ni spuščala v ocenjevanje literarnih kvalitet takih zapletov, ki niso bili vedno na višini. Kvaliteto so ustvarjali portreti oseb, sočni, polni živih barv sredine, njihov neposredni govor, ki je spontano prešel v komedijo iz žive resničnosti. Kvaliteto so dajale izredno zveste in pestre ilustracije življenjske sredine z atmosfero, v kateri so gledalci živeli. Nušić je bil tudi polnokrven gledališki umetnik. Ko je pisal komedije, je imel pred očmi publiko. Vedel je, kateri komični efekti na publiko najbolj vplivajo, s katerimi efekti umetnik-komik postane ljubljeneц publike. In uporabljal jih je.

**Ironimus: prispevek k razpravi o temi »Gledališče in občinstvo«.
(Po GL Burgtheatra.)**

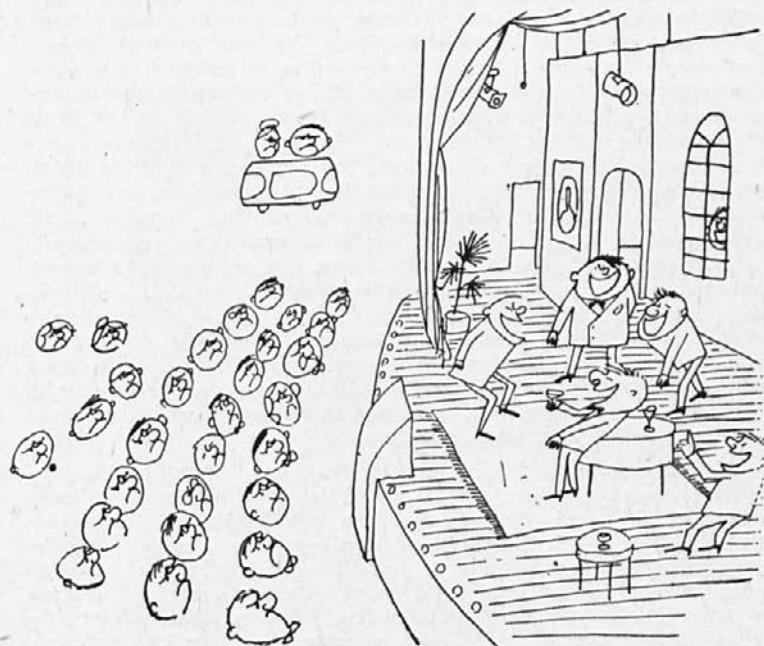
Cim dalje je šel v ustvarjanju v komediji, vse bolj je šel v smeri vodvila. Užival je v tem, da en zaplet prepleta z drugimi zapleti in da jih zavozlava, da kolo zapletov vrtoglavo vrti, da bi smeh v teh obratih narastel do krohota, da bi osebe v vrtincu pomot mogle govoriti nesmisle in da bi ti nesmisli mogli imeti komičen učinek. Komedija »Dr.« je primer Nušičeve neobrzdane strasti do vodvila. Vodvil je v tej komediji celo nehal biti sredstvo in je postal sam sebi namen. Nušiča so proglasili za mojstra vodvila. Deloma mu je to imponiralo, deloma pa je v vodvilu dajal duška svoji potrebi po igri duha, svojemu spontanemu vedremu razpoloženju, uživanju v smehu kot najljubši poslastici narave in življenja.

Nušičeva komedija se bistveno razlikuje od Sterijeve komedije. Sterija je s komedijo hotel poučevati, razsvetljevati in s pametnimi

nasveti razganjati tisto, kar je štel za družbeno neumnost. V Sterijevi komediji je šibo smeha držal razum. Nušiču pa je bila prva želja, da spravi publiko v smeh in da ji obenem v karikaturi, v šaljivih ilustracijah prikaže podobo njenega življenja. Sterije kot komediografa odlikuje tudi moralna strogost. Nušič nikogar ne vodi pred častno sodišče. Smeh mu vre iz srca. Tudi tedaj, ko je pisal satirične komedije kot sta »Narodni poslanec« in »Sumljiva oseba«, jih je pisal v vedrem razpoloženju, v razpoloženju življenjske radosti, svetlega in dobrega duha. Sterijeve komedije spremlja senca pesimizma. Nušičeve komedije so v veliki večini inspirirane z njegovim življenjskim optimizmom. Tudi osebe, ki so v njegovih komedijah najbolj izpostavljene biču satire, so polne duha. Nušič se jim ne posmehuje in ne vihti nad njimi biča poroga. Gospodar Jevrem je na koncu komedije »Narodni poslanec« kot vladni kandidat poražen, toda publika se mu za njegove neumnosti ne maščuje. Ne maščuje se niti okrajnemu glavarju v »Sumljivi osebi«, ker je tudi ta postal v komediji instrument vedre, šaljive komike, vesele, sproščene igre Nušičevega vitalnega duha. Nušičevo razpoloženje je zasenčeno v dveh komedijah, v komediji »Svet« in v komediji »Pokojnik«. V »Svetu« zaradi tega, ker ga je jezila miselnost drobnega meščanstva, v katerem se je kretal, o zasebnem in družinskem življenju posameznika, miselnost, ki ga oblikujejo intrige, spletke in opravljanja. V komediji »Pokojnik« se mu je razpoloženje zamračilo zaradi splošnega družbenega stanja, v katerem je bila sredina, ki je v njej živel pred izbruhom fašizma.

Ko je instinktivno iskal živec razpoloženja publike, da bi jo prijetno razvedril s podobo njenega življenja v nezlobni karikaturi, je skušal biti v humorju publicistično priložnost, da bi zajel pojav, ki je v družbi šele pravkar prišel do izraza, pojav, o katerem se je povsod govorilo in da bi ga izpostavil karikaturi parodije. Ni čakal, da bi se vtisi kristalizirali. Pisal je komediografsko kroniko življenja svoje sredine in pri tem užival v lahkotnosti in spretnosti svojega peresa. Matoš, ki je spoznal velike sposobnosti njegovega komediografskega daru, ga je ob njegovih feljtonih in vodvilih upravičeno nazval razsipnika duha. Nušič je v svoje komedije, feljtone in kozerije vnašal tudi humor iz sredine povprečnega meščanstva, nad katerega se ni dvignil in se tudi ni hotel dvigniti, ker je želel v familijarnih odnosih s tem meščanom črpati iz njegovega življenja kar največ gradiva za svoje komedije in humoreske. V njegove publicistične feljtone, ki jih je podpisoval kot Ben-Akiba, je vdrla tudi stihija humorja drobnega meščanstva in prinašala s seboj njegovo primitivnost, površnost in v določeni meri tudi njegov neokus. Publicistična stran Nušičevega humorja je vnašala v njegove humoreske žive, izrazite barve življenja določene sredine, toda pogosto je zniževala njihov literarni nivo.

Atraktivnost Nušičevih komedij je pretežno pripisati njihovim likom. Podobe gospodarja Jevrema, Aćima Kukića, Jovanče Micića, okrajnega glavarja Jerotija, ministrice Živke, Agatona, Sretena, Toma, Života, Spasoja so polne življenjske sočnosti, nenavadno plastične, v koloritu sredine nenavadno žive in resnične. Vse te osebe s svojimi lastnostmi so živele med publiko, ki je gledala Nušičeve komedije. Vse so imele intimni, familijarni kontakt

Ironimus: karikaturistova variacija na temo »Gledališče in občinstvo«. (Po »Gledališkem listu« dunajskega Burgtheatra.)

s publiko. Publika je v njihovih karakterjih pogosto prepoznavala svoje lastnosti in lastnosti svoje neposredne okolice. Življenje sredine se je odražalo v njihovih postopkih, v navadah, v njihovem načinu mišljenja, v barvah njihovega govora. »Ta oseba je dala dušo za Nušiča«, se je govorilo na ulici v vsakdanjem življenju in to je dokaz, kako zelo se je Nušiču posrečilo vnesti v komedijo like iz žive stvarnosti in kako dobro jih je znal izbrati in individualizirati. Jemal je osebe, ki so v sebi združevale markantne značilnosti karakterja sredine, drobnih meščanskih slojev na stopnji družbene razvitosti v času, na katerega se je komedija nanašala. Laže mu je bilo jemati like, ki so že imeli formirano družbeno fiziognomijo kot pa like iz procesa družbenega razvoja.

Ko je pisal komedije, je Nušič imel pred očmi publiko, a tudi igralce. In kot je skušal ugoditi razpoloženju publike in celo njenemu okusu, upošteva tudi najbolj primitivni okus one publike, ki se je prvič srečala z gledališčem, tako je pri oblikovanju komedijskih človeških podob imel pred očmi tudi izrazna sredstva komike najbolj popularnih komikov svojega časa. Ko je ustvarjal

podobo Jovanče Micića, je imel pred očmi komika čiča-Ilijo Stanojevića in njegove popularne kreacije, polne sočnih lokalnih barv. Ko je ustvarjal podobo ministrice Zivke, je imel pred očmi prav tako popularno komiko Žanke Stokić, ki se je odlikovala v parodijah povprečne žene-malomeščanke. Ko je oblikoval like upokojencev ali uradnikov starinskega kova, staroverske ljudi kot je na primer Toma v komediji »Svet«, je imel pred očmi kreacije Save Todorovića, ki je na odru oživiljal sugestivne portrete patriarhalnih oseb, patriarhalnih očetov in sploh markantnost patriarhalnih fiziognomij s pečatom naše sredine. Tudi kreacije takih, za našo publiko prepričevalnih gledaliških umetnikov, so pomagale Nušičevi invenciji pri odbiranju likov, kot interpreti njegovih komedij pa so ti popularni gledališki umetniki mogli še bolj plastično, še bolj reliefno, še bolj sugestivno in še bolj učinkovito izraziti svoje talente. Nušič je z intuicijo gledališkega umetnika odkrival v njih tisto, kar je bilo v njegovem duhu, v duhu njihove komike najbolj značilno, najbolj individualno, ter jim v svojih komedijah dajal like, v katerih so te njihove značilnosti mogle priti do najbolj polnega in najbolj popolnega izraza.

Najdalje so se obdržale na odru Nušičeve komedije: »Sumljiva oseba«, »Narodni poslanec«, »Gospa ministrica«, »Zalujoči ostali« in »Pokojniki«. Te komedije so v Nušičevem komediografskem opusu tudi najbolj uspele. Vsaka od njih ima svoje specifične odlike. »Sumljiva oseba« vsebuje brez dvoma največ barv, najbolj pestro ilustracijo sredine ter najbolj učinkovit in najbolj sočen humor. Odlike »Narodnega poslanca« so v živih, polnokrvnih človeških podobah, v zvesti podobi malega mesta in parlamentarizma pod Obrenovićevim režimom v Srbiji. »Gospa ministrica« je živa zaradi sočne, elementarno življenjske, reliefno slikovite podobe Zivke, v kateri bo videla svoje poteze malomeščanka v naši sredini, vse dokler bo v njej živela. Komedija »Zalujoči ostali« ima trajno vrednost kot izredno duhovita podoba malomeščanskega egoizma, komedija »Pokojniki« pa kot komediografski dokument v družbi sile in nasilja. Toda tudi druge Nušičeve komedije še dolgo ne bodo izginile z gledališkega odra, če uspe razbiti šablono, ki se je vgnezdila v njihovem uprizarjanju. Ta šablona je pretežno v potenciranju Nušičeve lahkotnosti v improvizaciji komičnosti, v, lahko bi rekli, koncentratu komike, v nekem mariniranem stilu interpretacije, ki je po vsej verjetnosti vznikla iz posnemanja prvih protagonistov, prvih interpretov Nušičevih komedij.

Nušič je silno želel pisati drame, toda te se niso dalj časa obdržale na odru. Publika, ki ji je bil Nušič pisatelj-ljubljenec, ni sprejela njegove drame s takim srcem, s kakršnim je sprejemala njegove komedije v patriotskem stilu. Drame kot sta na primer »Knez Ivo Semberijski« in »Hadži-Loja«, so v svojem času odigrale nacionalno vlogo. Drama »Krvni davci« je vznemirjala široke plasti publike in to najbolj z ostale. Družbeni in kulturni razvoj Srbije je tudi to dramo odstranil z gledališkega odra. Tudi z Nušičem se je zgodilo isto, kar se je zgodilo s Sterijo. Komediograf je preživel dramskega pisatelja.

OB DESETLETNICI SMRTI

IVANA LEVARJA

SE SLOVENSKO GLEDALIŠČE KLANJA SPOMINU
SVOJEGA VELIKEGA VZORNIKA

BRANISLAV NUŠIČ

IZ UVODA V »AVTOBIOGRAFIJO«

(ODLOMKI)

Nekoč se je razvila prava gonja proti meni. Vse, kar je dobilo srbečico za pisarjenje, se je čehljal ob meni, tako da sem postal neke vrste šolska naloga za vse tiste, ki so kajpada s kritiko začelnjali svoje književniške vaje. Vsi ti so na vse grlo trdili: da nisem duhovit in tudi ne nadarjen. Ko so mi tako kolikor toliko razširili sloves človeka brez duha in talenta, so pričeli šepetati, da me ta sloves v zadostni meri usposablja za člana Akademije znanosti in umetnosti, zato sem vsak trenutek pričakoval, da bom za takega člana izvoljen. In kakor mora vsak akademik napisati svoj življenjepiš in ker naši akademiki potrebujejo v ta namen nekaj let in so med njimi celó taki, ki so umrli, ne da bi bili opravili tolikšno in tako pomembno nalogo in zatorej še dandanes ničesar ne vemo ne o njihovem življenju ne o njihovem znanstvenem delu, — sem sklenil, da ob pravem času zberem gradivo za svoj življenjepiš.

Lejte, to me je v glavnem vodilo, ko sem sédel in začel pisati tole knjigo.

Nasploh pa so leta od rojstva do poroke eno samo obdobje — z mnogimi podobdobji — v človeški zgodovini. Na priliko tako, kakor je v zgodovini Srbov doba od preselitve na Balkanski polotok do razpada carstva na Kosovem eno samo veliko obdobje z mnogimi podobdobji. Pravzaprav bi lahko v človeškem življenju — prav kakor v zgodovini — imenovali to dobo od rojstva do poroke — dobo »od preselitve do razpada«. In prav tako bi mogli dobo, ki sledi temu, imenovati tako lepó v življenju kakor v zgodovini: doba »suženjstva in trpljenja«.

Zavoljo tega sem se pomudil samo pri prvem obdobju: od preselitve do pogube. Nadaljnji opis svojega življenja sem zaupal nekemu prijatelju, ki je zelo nadarjen in spodoben gospod in o katerem sem se bil prepričal, da nobene reči ne pove, kakršna je v resnici bila, marveč jo vedno izpopolnjuje, po svoje namešča in zabrisuje, samo da bi jo olepšal. Takšni ljudje so nenavadno pripravi na življenjepise književnikov in umetnikov, ker velja pri teh življenjepisih pravilo, da je treba vsako reč tako olepšati, da bi véliki pokojnik veljal pri potomstvu za čim bolj vzvišenega in plemenitega. Življenjepisci književnikov in umetnikov so v tem pogledu nenavadno podobni modistkam in šiviljam. Tudi pri njih velja tisti pravaški okus: »To se vam lepo prilaga!« In zavoljo tega krojijo in izpopolnjujejo življenjepiš tako, da bi se čim lepše prilagel tistemu, o katerem pišejo. Ako ima ženska grdo postavo, bo šivilja napravila tisočero pentelj in vse lepo zakrila; ako ima književnik grdo preteklost, si bo življenjepisec izmislil tisočero prigodb in vse to zabrisal. Ako je ženska nekoliko grbasta, si bo šivilja za njo zamislila tak kraj, da se napaka še opazila ne bo; ako ima umetnik nekolikanj grbasto moralo, si bo življenjepisec izmislil takšno razlago, da se bo umetnikova morala bleščala kakor odlika.

V življenjepisu nekega slikarja sem bral, da se je vse žive dni boril s hudimi nevšečnostmi, ker je pač naša družba imela zastarele poglede na njegovo vzvišeno umetnost. Te nevšečnosti so celo vplivale na sam pravec njegovega dela. Dotedanji portretist Rembrandtovih barv in manir in kompozitor velikih invencij je mahoma postal plenarist, poln sonca in luči. Meni pa je dobro znan neki takle spor njegove vzvišene umetnosti z zastarelimi nazori družbe. Sedel je mož pri nekem krojaču, ki mu je dajal za štirideset dinarjev na mesec poleg sobe sleherno jutro tudi kavo in povrh še brezplačno likal hlače. Iz hvaležnosti do tolikšne pozornosti je mož portretiral krojača in njegovo ženo. Bržčas se je pri tej priložnosti pobliže spoznal z obema in mu je odsihdob bila krojačeva žena za model. In krojača še malo ni motilo, ako je zatekel svojo ženo z gledališko čelado na glavi in s sulico v roki kot nekakšno Palado Ateno. Vendar pa so se v njem vzburili zastareli pogledi naše družbe, ko jo je nekoč zasačil v položaju špartanske kraljice Lede, slikarja ob njej pa v vlogi laboda. Pri tej priložnosti se krojač ni zmenil za to, da se bo sprl s prevzvišeno umetnostjo, in je tako premlatil laboda, kakor to le more storiti človek zastarelih nazorov. S prav tistim likalnikom, s katerim mu je sleherno jutro likal hlače, mu je pri tej priložnosti ugladil rebra, in s šivalno iglo »Singer & Comp.« ga je tolikanj prebodol, da je moral slikar ležati šest tednov v bolnišnici in je posihmal docela opustil portrete in kompozicije; lotil se je slikanja v naravi in pri tem vrlo

Lorraine Hansberry: GROZDNA JAGODA V SONCU. Režija in scena: ing. arch. V. Molka, kostumi: M. Jarčeva, koreografija: M. Sevnik Polakova. Na sceni: S. Glavinova kot Ruth in D. Čirić k. g. kot Travis.

uporabljal za modele krave, kože in žrebeta, ter je bil prepričan, da se tako nikakor ne bo sprl z zastarelimi pogledi naše družbe in še manj z ljubosumnimi krojači.

Prav takšna, samo malce drugačna je bila zgodba z nekim skladateljem. Bral sem v njegovem življenjepisu, da je v njegovi delavnosti nastopil po prvih močnih in razgibanih skladbah nekakšen zastoj, nakar je skladal samo še liturgijo. Življenjepisec pojasnjuje ta zastoj z nevshečnostmi v zakonskem življenju, ker ga pač njegova bivša soproga ni mogla dovolj razumeti. Skladatelj bi bil moral pripraviti neko sopranistko, da bi nastopila kot solistka v neki njegovi skladbi. Ta priprava se je nekolikanj zavlekla. In konec koncev je sopranistka, kakor je kazalo, kaj dobro razumela solo, vendar pa ga ni razumela skladateljeva žena. In namesto ploskanja in šopkov, ki jih je bila sopranistka pričakovala na koncertu, je skladateljeva žena na generalki razbila na njeni glavi povsem nov dežnik. In po tej prigodi ter zavoljo tega, ker soproga ni dovolj razumela svojega moža, je nastal tisti zastoj v skladateljevi delavnosti, nakar je skladal samo še cerkvene pesmi; tega pa ne toliko iz pobožnosti, kolikor zato, ker je bil sodnikom duhovnega sodišča pri ločitveni pravdi obljubil, da bo zložil novo liturgijo, ako rešijo spor njemu v prid.

Lejte, tako se kroje obleke velikih ljudi, lejte, tako se pišejo življenjepisi v krojačnicah življenjepisov. In to je dobra plat vseh teh življenjepiscev in zgodovina književnosti jo v precejšnji meri izkorišča; toda ti življenjepisci imajo tudi svojo slabo stran, ki jo kaže po vsej silji zatirati ali onemogočiti. Ti življenjepisci imajo namreč navado, da po smrti kakšnega znanega človeka zlezejo v njegovo hišo in s pravo policijsko natančnostjo prebrskajo vse njegove predale in vse papirje in papirčke, kolikor jih najdejo v hiši. Pa jim je vse to še premalo in razvijejo pravo sodno preiskavo ter začenjajo po vsem svetu zbirati pokojnikova pisma, šolska spričevala, pobotnice in vse druge listine, katere nato z vztrajnostjo izvežbanega preiskovalnega sodnika razbirajo, razlagajo, izpopolnjujejo, preobračajo besede, premetavajo stavke; konec koncev na podlagi novih podatkov tako preslikajo pokojnika in tako preobrbejo njegov življenjepis, kakor je bil dotlej napisan, da je bivši življenjepis podoben zgolj še obrnjeni suknji s prsnim žepom, ki je z leve strani prešel na desno stran, z novim telovnikom in z novo podlogo. Treba je pač vedeti, da te življenjepisne krojačnice ne krojijo sarno novih življenjepisov, marveč opravljajo tudi vse druge naloge: predelujejo stare življenjepise, jih likajo, odstranjujejo madeže, obračajo in krpajo povsod tam, kjer se je na kakšnem življenjepisu pokazala luknja.

Dobro se spominjam življenjepisa nekega našega zaslužnega moža, priznanega znanstvenika profesorja Stojana Antića. Ta življenjepis je bil svoj čas docela vljudno napisan in ga je — kakor sem čul — sam pokojnik za živih dni prebral v nekem koledarju in se ni spuntal zoper njega. Po tem življenjepisu se je pokojnik rodil 1832. leta v Petrovcu, mati je bila Angelina, oče Milko pa je bil trgovec s svinjami. Stojan je dovršil ljudsko šolo v Petrovcu, nižjo gimnazijo v Požarevcu, višjo gimnazijo in visoko šolo pa v Beogradu. Ker je bil po stroki naravoslovec, so mu takoj, ko je postal profesor, dodelili nemščino in telovadbo in je v tem pravcu

*M. Potokarjeva kot Beneatha, M. Danilova kot Lena in S. Glavinova kot Ruth v GROZDNI JAGODI V SONCU L. Hansberryjeve.
Režija in scena: ing. arch. V. Molka.*

razvil tolikšno dejavnost, da je celo izdelal izčrpano znanstveno razpravo o sledovih srbskih besed v sanskrtu.

Dvajset let pozneje, ko so se življenjepisci polastili raznih njegovih zasebnih pisem, sem na podlagi »novih podatkov«
bral o njem docela drug in drugačen življenjepis. Po tem njegovem življenjepisu se pokojnik ni imenoval Stojan, marveč Spira; nepravilno je imel priimek Antić, kajti njegov pravi priimek je bil Nikolić. Njegova mati ni bila Angelina — to je bila njegova mačeha — marveč Marija; njegov oče se ni imenoval Milko, marveč Mijat in ni bil trgovec s svinjami, marveč pop. Pokojni Spira se ni rodil v Petrovcu v požarevskem okrožju, marveč v Rekovcu, v jagodinskem okrožju; nižje gimnazije ni študiral v Požarevcu, marveč v Jagodini; visoke šole ni študiral v Beogradu, ker je dovršil kmetijsko šolo v Kraljevem. Kot profesor ni poučeval nemščine in telovadbe, marveč krščanski nauk in petje po notah. Pokojnik ni napisal razprave o sledovih srbskega besedišča v sanskrtu, marveč razpravo o vplivu gozdov na podnebne razmere.

Verjemite, mene bi ne osupnilo, ako bi taki življenjepisci na podlagi podatkov, ki so jih bili nabrali iz spisov in drugih lastno-ročnih sestavkov, preostalih po smrti kakšnega velikega moža, ugotovili, da pokojnik sploh ni nikoli živel. Kajti lahko si mislite, kaj vse so ti življenjepisci mogli najti v pokojnikovih zasebnih pismih, še posebej v tistih, katere je pisal, dokler še sam ni slutil, da bo nekoč velik pokojnik. Kajti ako nekdo postane veljak, potem

seveda tudi svoja zasebna pisma piše tako, da jih je mogoče priobčiti, po priliki tako, kakor se ženska, ki so ji rekli, da je lepa, začne primerno lepoticiti.

Čital sem nekoč pismo vélikega moža, akademika, ki je od svojega najemnika terjal neplačano najemnino. Veliki mož je pisal svojemu najemniku, da je življenje z gmotne plati resda zoprno in da vsakdanje skrbi utrujajo veliké duše, in še polno drugih in drugačnih premislekov o življenju, — vse to pa s premislekom, da bodo kdaj to njegovo pismo natisnili. Ko je tako napisal polno grdih reči o življenju, je prešel k frazi: »Vendar je v življenju nekakšen red, ki mu ne moremo ubegniti,« — in je na podlagi fraze

Branislav Nušič kot Ben-Akiba
(Karikatura: Miroslav Modisic)

terjal od najemnika zaostalo najemnino za vse četrletje. Seveda je najemnino dobil šele, ko je osebno srečal najemnika in mu ustno — česar ni mogoče tiskati — preklel sto bogov in mu zapretil, da ga bo pretepel kakor mačka.

Neki drug véliki mož je iz obzirnosti, da bi se njegova pisma ne tiskala po njegovi smrti, vselej končaval pisma z besedami: »Prosim, da mi vrnete to pismo, ko ga preberete.« Tega se je tako navadil, da je nekoč zaključil potrdilo za nekakšen honorar z besedami: »Prosim, da mi ta list papirja vrnete, ko ga preberete!«

Poznal sem tudi nekega našega uglednega učenjaka, ki se je tako bal zapustiti po smrti pismene sledove, da sploh ni maral več pisati in je umrl kot priznan znanstveni pisec, čeprav ni bil nikoli na svetu ničesar napisal.

Ali vidite v glavnem vse dobre in slabe plati tega, da človek privoli in postane žrtev življenjepiscev? No, mar potemtakaem ni bolje napisati lasten življenjepis in se tako izogniti vsem nevšečnostim?

Toda bil bi preskromen, ako bi trdil, da so me zgolj taki vzroki pripravili do tega, da napišem lasten življenjepis. Predvsem niso odločilni zato, ker samega sebe ne cenim za vélikega človeka in sem s te plati miren, neskrben in prepričan, da bodo moja zasebna pisma bržčas bolj koristno služila branjevcem za zavijanje, kakor pa življenjepisem za brskanje po raznovrstnih podatkih.

Prevedel Davorin Ravljen

DRAMATIK

Naj ga vam opišem.

Suh in dolg je kakor monolog; mršav kakor fabula; pogleda neodločnega kakor ekspozicija in zagoneten kakor peripetija. Njega, ki je po vsej svoji vnanjosti predstavljal žaloigro, bi lahko predstavili celo tudi v dejanjih. Njegove noge, s katerimi je pravkar vstopil v književnost, bi si lahko zamislili kot prvo dejanje; njegov trebuh konkavne oblike, prilepljen k hrbtnici, bi nemara lahko imeli za drugo dejanje te celote, ker je razločno predstavljal njeno vsebino; za tretje dejanje bi mogle po svoji praznoti veljati prsi; a četrto dejanje, konec žaloigre, je predstavljala njegova glava.

Njegovo vnanjost bi celo lahko primerjali z raznimi zvrstmi dramske poezije. Tako so bile na primer njegove noge baletne, trebuh pa opereten: prsi, vedno polne burje, cele skale človeških občutkov, so bile dramske; a glava, njegova glava, je zares bila njegova tragedija.

Mar ga zdaj poznate?

Ako ga vendarle ne poznate, postojte lepega dne na najživahnejšem beograjskem križišču in opazujte samo tiste ljudi, ki nosijo spise pod pazduho in ki bodo gotovo šli mimo vas, če se boste tu količkaj dlje mudili. Mimo vas bo najprej šel človek s kopico spisov v umazanih lepenkastih platnicah, — to je sodni sluga, potem pojde tod mimo človek z akti v platnicah iz črnega mašēja, — eksekutor; nato človek s spiski v usnjeni torbi s ponikljano ključavnico, — odvetniški pripravnik; in bo šel mimo vas človek z debelim svežnjem papirja, povezanega z vrstico, — to je dramatik. Ta hiti kakor pobesnel na lov. Danes mora ujeti kogar koli, da mu prebere dramo. Pet mesecev je že minilo, odkar jo je bil napisal, in še se mu ni posrečilo, da bi jo komur koli prebral. Prepis drame leži ves ta čas v gledališkem arhivu, drugi prepis ima mož vselej pod pazduho. In poln zaupanja v svoje noge, ki ga uvajajo v književnost, bega s prepisom pod pazduho čez drn in strn in počenja vse, kar je v njegovi moči, da bi jo komur koli prebral rokopis — pa se mu to nikakor ne posreči.

So ljudje, ki se jim je s svojim zaklinjanjem zasmilil in so bili pri volji, toda ko je razvezal vrstico z rokopisa in ko so obupani zagledali gromozanski rokopis, so se neobzirno reševali, kakor se pač človek rešuje pred požarom ali povodnijo.

Nasploh je hudo težavno ubegniti pesniku, pisatelju in dramatiku, da vam ne prebero svojih del. Vendar je nekoliko razlike med tistim, kar človek lahko prenese, in onim, kar je neznosno. Ako vas pesnik ulovi kjer koli v zasedi, postavim, pri kavi, in izvleče košček papirja iz notranjega žepa suknjiča, nakremžite obraz, kakor da kanite pogoltniti kinin; zamižite, pogoltnete, popijete malce vode in grenkoba mahoma mine; ako vas ulovi pisatelj, da vam prebere svojo zgodbo, nakremžite obraz kakor tedaj, kadar sedete pri zobnem zdravniku v naslanjač. Predate se usodi, prestanete majhno mrzlico, se nemirno presedate v naslanjaču, zobar pa

vam odločno zarine klešče v usta in izdere zob. Ampak, če vas ujame dramatik, je strašno občutje ves čas, ko vam prebira dramo. Ne več ne manj, tako vam je, kakor da vam je kdo zvezal roke in noge in vas položil na železniške tirnice, kjer vas bo dohitela gotova smrt. Najpogrejši čujete od daleč bobneti vlak, ki prihaja bliže in bliže, in že vidite daleč v temi tisti dve svetli očesci lokomotive, čutite, kako vam popušča dih, srce ne utripa, kri zastaja in sleherna mišica vam podrhteva. In vlak pridrvi, zdrvi čez vaše telo, vas drobi, vas mrcvari in vas razkosa v najtanjše koščke. Lejte, takšni počutki vas prevzemajo, kadar pridete dramatiku v pest in se mu posreči, da vam prebira svojo dramo.

In ti nesrečniki vedo vse to in vas preganjajo. Zbirajo se iz raznih krajev Beograda in vas brez lovske karte love kakor divjad. So taki, ki ubegnejo v gozd, in oblastva razpisujejo nagrade na njihove glave, oni pa hajdukujejo. Napravijo zasedo in čim pride tod mimo miren in skromen potnik, že planejo in namerijo nanj rokopoliti:

»Življenje, ali pa poslušaj dramo!«

Pa saj tudi morajo ti grešniki tako, sicer se ne bi mogli uveljaviti. Lejte tistega, ki že pet mesecev bega po beograjskih ulicah s svojimi petimi dejanji, — kaj vse je že počel, da bi zlepa pri-moral ljudi!

Nekoč je bil povabil dva svoja prijatelja na večerjo, praznoval je krstno slavo. Vnaprej jima je vzbujal pohlep po pečenem puranu, po mesni piti in smederevskem vinu. In sta mu obljubila, da prideta, — kaj bi ne prišla na tako slastno večerjo!

Zvečer ju je pričakoval, nestrpno pričakoval, pa jih ni bilo. Šele pozno zvečer je dobil pismo, ki je bilo takole napisano:

»Domala sva nasledla in prišla, pravzaprav sva že bila na poti, pa sva se s pol poti vrnila. Domislila sva se, da si naju povabil na večerjo zgolj zato, da bi nama prebral dramo. Zahvaljen, rajši sva lačna!«

In se mu ni posrečilo, da bi ju privabil.

On pa je vendarle moral nekemu prebrati dramo, komur koli, samo da jo prebere.

Gre lepega dne po ulici, to pot izjemoma brez rokopisa pod pazduho. Gre po »zasebnem« opravku in ko vse opravi, se bo že vrnil po svoj rokopis.

Na prvem oglu sreča svojega znanca, nepočesanega lirskega pesnika, kateremu sicer iz dna duše zavida za to, ker le-ta lahko prenaša svoje izdelke kar v žepu.

»Kam pa?« vpraša dramatik z mračnim glasom, tako kakor bi na primer njegov junak govoril v četrtem dejanju.

»Oh,« odgovori lirski pesnik, »svet je tako neusmiljen! Od davi že iščem en sam dinar posojila, pa nikjer srca, nikjer duše, nikjer usmiljenja...«

»Da, da!« prikima dramatik, ki je tudi sam prepričan, da svet zares ne pozna usmiljenja.

»Oh!« povzame lirski pesnik, »le poglej me, kak sem. Porasel kakor divjak. Rad bi se dal obriti, a kako!«

V dramatikovi duši blisne hudoben in zoprni naklep. Njegov obraz dobi ta mah izraz spletkarja iz drugega dejanja njegove žalo-

S. Glavinova, M. Potokarjeva, M. Danilova, M. Baloh in D. Čirič
k. g. v GROZDNI JAGODI V SONCU.

igre, zaradi katerega bo na koncu petega dejanja sedmero ljudi po nedolžnem zapadlo smrti. Neusmiljeno pomeri lačnega in neobritega pa vsekrog nedolžnega lirskega pesnika in mu v tonu omenjene vloge blago reče:

»Jaz bi ti lahko pomagal.«

Lirskemu pesniku zasije obraz kakor v srečnih trenutkih, kadar ga prešine navdih za pesem. Samo zine in nastavi roko, da bi dobil dinar.

»Nimam gotovine, ampak obrijem te lahko.«

»Ti?«

»Zakaj pa ne! Sam se brijem in sem se zelo izuril. Pri vojakih sem bril vse tovariše, imam nenavadno lahko roko. Pojdiva k meni domov, kakor bi pihnil te obrijem.«

Lirski je nekoliko razočaran, kajti kolikor mu je bilo do britja, prav toliko mu je bilo do drobiža, ki bi mu ga brivec vrnil iz dinarja. Toda, ko se spomni svoje prekrasne lirične pesmi, ki jo je zaključil z besedami: »Bolje nekaj kakor nič«, zamahne z roko in gre z dramatikom na dom.

In zdaj nastane pravi dramski prizor. Lirski sede na stol, dramski pa mu ovije brisačo okrog vratu in ga namili. Kajpada teče ves ta čas priprave zgolj književniški pogovor.

Ko je bil lirski pesnik že dovolj namiljen, je dramatik zasukal britev tako krvoželjno kakor ljubosumen mož v petem dejanju njegove žaloigre in se lotil kože lirskega pesnika. Ena, dve, tri,

štiri sekunde in pod milnico se je pokazala svetla lirski polt. Dramski visoko dvigne britev, odstopi za korak ali dva, zameži z očesom, kakor to delajo slikarji, preden vnovič potegnejo s čopičem in odstopijo od slike, da jo opazujejo. Zadovoljen je bil s svojim delom, leva plat pesnikovega obraza je bila obrita.

Ta trenutek se je zavedel, da je nastopil tisti pravi čas.

Zavil je britev in jo ponesel v drugo sobo, od tod pa prinesel velik sveženj rokopisa.

»Kaj pa je to?« se zgrozi Lirski.

»Kaj bi!... Veš, rad bi ti prebral svojo žaloigro.«

»Nikar zaboga, brat!« vzkrikne lirski pesnik. »ne utegnem!«

»Mahoma bo opravljeno.«

Lirski bi ta trenutek rad pobegnil, z enim samim pogledom pomeri razdaljo do vrat in zagleda tam pri peči celó ratišče, ki bi mu lahko poslužilo kot orožje za obrambo, — pa se tisti mah domisli, da je obrit samo po enem licu, po drugem pa še vedno namiljen, in brez moči omahne na stol.

Dramski pa je že razgrnil pole in pričel s prvim dejanjem. Lirski se ves obnemogel zavalji na stol, gleda brezizrazno, prešinil ga je nem strah kakor človeka, ki ga na nosilih neso v operacijsko dvorano.

Dramski je že zabredel v prvo dejanje in njegov enolični glas zveni topo, votlo kakor mrtvaški zvon. Bere, bere, bere, bere, bere. Čita hlastno, tako, kakor golta lačen človek. Z njegovega obraza ne gine izraz hudobnega in sebičnega zadovoljstva. Njegove oči po vsaki piki hudobno pogledajo žrtev in pričakujejo kakršnega koli znamenja pohvale.

Na pol obrita, na pol namiljena žrtev sedi brez moči na stolu in suče oči. Najprej je Lirski skušal zasledovati kazalec na stenski uri, nato se je ogorčeno obrnil od te naprave, ki se je z neskončno počasnim tiktakanjem nekako zavezala z dramatikom, da ga skupaj mučita.

Topo je pogledoval na strop in pazno zasledoval neko muho in vse njene gibe; nato je zagledal neko špranjo v zidu in pričel premišljati, ali je špranja napravil žebelj ali pa je nemara omet sam odpadel. Nato se je njegov pogled pomudil na raztrganih copatah pod posteljo in Lirski je jel o njih premišljevat.

»Bože moj, koliko neki so stale te copate, ko so bile nove. Kaže, da so nekoč bile rdeče...«

Dramski pa bere, bere, bere, bere.

Naposled prične žrtvi lesti nekaj belega čez oči. Zenici sta se mu razširili kakor mački ponoči pa sta se spet zožili kakor dve peščeni zrni. Veke so padle prvič in drugič, a tretjič so obležale, — mož je zaspal.

»Oh ne, samo tega ne!« je zavpil dramatik, ko je videl, da je žrtev zaspala. Stresel ga je kakor novince pri vojaki. »Zapravil si najlepši odstavek. Morava pač vnovič prebrati sedmi prizor.«

»O, saj sem ga čul!«

»Ne, ne, nisi.«

In se je vrnil devet listov nazaj in to je nesrečni žrtvi pomenilo, da nikakor ne sme več misliti na spanje. Razprl je oči in se vnovič predal usodi.

M. Danilova kot Lena in M. Baloh kot Walter Lee v GROZDNI JAGODI V SONCU L. Hansberryjeve.

Ta pa bere, bere, bere: bere neprestano, bere brez počitka, brez prediha.

Lirski se spet obrne in ogleduje muho, špranjo, copate. Nič več ne vidi, nič več ne sliši. Nekaj nejasnega, nedoločnega zveni in brenči okoli njegovih ušes; zdaj kakor vlak, ki drvi s silno naglico, zdaj kakor prelom oblakov, iz katerih lije, zdaj kakor lava, ki zasipa in zagrinja, zdaj kakor nevihta, ki vse prenaša, vse prevrtača in pretresa.

Pričeli so se mu kazati prividi; lepo je videl zmaja, tistega iz otroških pravljic, ki je pričel vanj pihati najprej s hladnim, nato z vročim vetrom. Videl je tudi kačo, ki ji iz gobca sika ogenj, in je začutil, kako ga ta plamen žge; zagledal je naposled samega kačjega kralja in začutil, kako ga zbada s svojimi strupenimi vilami.

Minila je ura, dve, tri, štiri, pet, šest ur branja. Šest ur branja in še je premalo. Dramski še ni končal.

Lirski pogleda v preostale, neprebrane pole in vzdihne težko in globoko. Ta preostanek še nikakor ni obetal skorajšnjega konca. Obupano zamahne z roko, da bi si izprosil milosti. Pri tem pa se dotakne lica, tistega obritega lica, in ves osupel začuti pod roko, da mu je na taistem mestu že vnovič pognala brada.

Tako dolgo se je zavleklo branje, da je grešniku zrasla nova brada. Ko je ob tej priložnosti sprevidel to tolažilno dejstvo, je zgrabil brisačo, ki jo je imel ovito okrog vratu, pobrisal milnico z drugega lica in obupno planil k vratom, kakor zbeži človek pred povodnijo.

Nikoli več ga ni mogel uloviti dramatik, da bi mu prebral konec, četudi ga je prepričeval, da sta ostala neprebrana le še dva prizora.

Prevedel **Davorin Ravljen**

SMILJAN SAMEC:

JUBILEJNA GLEDALIŠKA RAZSTAVA

Letošnja sezona jugoslovanskih gledališč je v pravem pomenu besede jubilejna, saj praznujeta v tem letu stoletnico neprekinjenega obstanka kar dve izmed poglobitvenih gledališč Jugoslavije, predvsem Hrvatsko narodno gledališče v Zagrebu pa tudi Srbsko narodno gledališče v Novem Sadu, medtem ko bosta prav tako kmalu slavila obletnico tudi Slovensko narodno gledališče v Ljubljani in Narodno gledališče v Beogradu. Jubilej stoletnega obstanka poglobitvenih jugoslovanskih gledališč, ki so se — bodi pri Hrvatih, bodi pri Srbih ali Slovencih — rodila takoj v začetku političnega in kulturnega prebujenja naših narodov, je vsekakor izredno pomemben kulturni dogodek, saj moramo prav vznik gledališke umetnosti in gledališkega življenja pri nas šteti za enega izmed glavnih gibal našega splošnega narodnega življenja. Vsa ta naša gledališča so namreč nastala v precej podobnih okoliščinah: rodila so se povsod v boju proti tujcu in v boju za lastni narodni obstanek ter v borbi za samostojno kulturno življenje naših narodov.

Zavedajoč se v polni meri pomembnosti tega dejstva, ki ga je pred sto leti imelo rojstvo naših prvih gledališč za vse naše narode, je Skupnost poklicnih gledališč Jugoslavije, ki v svojem okviru združuje kot organizacija vsa profesionalna gledališča Jugoslavije, sklenila, da letošnjo sezono v vseh gledališčih proglasi za jubilejno in tako po svojih možnostih primerno proslavi ta izjemni zgodovinski dogodek. V ta namen je Skupnost jugoslovanskih gledališč — mimo samostojnih proslav stoletnice obstoja dveh glavnih jubilarov, Hrvatskega in Srbskega narodnega gledališča — organizirala tudi v glavnem mestu FLRJ in po ostalih nacionalnih in kulturnih središčih vrsto jubilejnih gledaliških manifestacij, med katerimi je poleg pobude za izdajo in natis nekaterih jubilejnih publikacij ter organiziranja osrednje proslave, (ki jo je s svojo navzočnostjo in pokroviteljstvom počastil tudi predsednik republike, tovariš Tito,) dala pobudo tudi za prireditve jubilejne razstave o stoletnem delu jugoslovanskih gledališč.

Pričujoča razstava je bila prvič odprta pred dobrim mesecem dni v Beogradu v času kongresa Združenja dramskih umetnikov Jugoslavije. Zaradi izredno dragocenega materiala, ki ga ta razstava vsebuje in v tem obsegu tudi prvič javno prikazuje, pa jo je Skupnost poklicnih gledališč Jugoslavije sklenila spreminiti v stalno potujočo razstavo, ki naj obišče vsaj vsa glavna mesta republik, nemara pa tudi druge večje kraje v državi, ki se bodo zaradi njene splošne poučnosti bržčas zanjo zanimali.

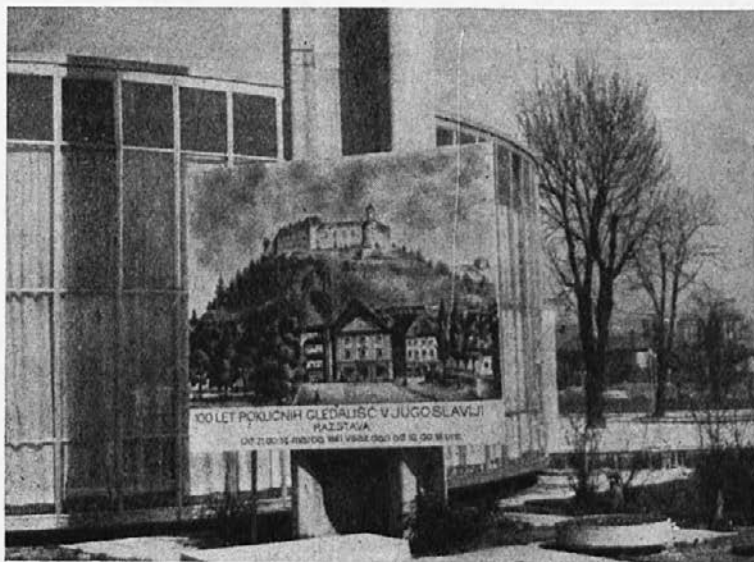
Razstava ob stoletnici jugoslovanskih gledališč je torej pretežno zgodovinska in želi boljše pojasniti ta zgodovinski datum naše kulturne zgodovine ter boljše osvetliti zgodovinske pojave ter osebnosti, ki so jugoslovansko gledališče vzdignili do tistega bogastva

in tiste ravni ter pomena, ki ga je pozneje dobilo, da je naposled v našem času postalo tudi matica novih kulturnih in prosvetnih žarišč, naših novih kulturnih ustanov, t. j. radia, filma in televizije; tudi tem novim prosvetnim in kulturnim zvrstem je namreč ob prvih korakih prav gledališče nudilo vso prvo dragoceno pomoč in jim pomagalo, da so ti novi poganjki mnogo hitreje pognali.

S sedanjo razstavo so hoteli priveditelji prikazati vso sloveno in težavno pot našega gledališča, bodisi od Linharta ali Jovana Raića ali Joakima Vujića naprej, se pravi, da ta razstava s svojo dokumentacijo poseže še nekaj desetletij nazaj pred ustanovitev prvih poklicnih gledališč, čeprav kajpak opušča še vse mnogo starejše gledališke pojave, vse tja do Držića pred štirimi stoletji.

Razstava želi tudi prikazati, kako je ideja o modernem gledališču dozorevala v času romantike in teženj po narodnosti in kulturni osvoboditve v času avstroogrške monarhije, ko se je kmalu po ustanovitvi Hrvatskega narodnega gledališča v Zagrebu v letu 1861, in Srbskega narodnega gledališča v Novem Sadu istega leta, rodilo leta 1867 tudi Slovensko narodno gledališče v Ljubljani in leta 1868 še Narodno gledališče v Beogradu. Iz teh poglavitnih in najstarejših štirih matičnih gledališč so kmalu nato vzrasla še nekatera druga, bodisi stalna ali pa občasna gledališča v državi.

Posebno mesto v razvoju gledališč v Jugoslaviji je v tej razstavi posvečeno potujočim gledališkim družinam iz Vojvodine in Srbije, ki so desetletja križarila po zaslužjenih jugoslovanskih ozemljih, branila in prenašala jugoslovansko misel ter ohranjala narodnega duha v okupiranih področjih.

Razstava želi dalje prikazati, kako je gledališče pri vseh jugoslovanskih narodih zmeraj bilo v prvih vrstah boja za politično in kulturno afirmacijo in kako je tudi pozneje v združeni državi povsod postalo živa tribuna, s katere je bilo vselej slišati napredno besedo ter revolucionarne težnje kot tudi družbeno kritiko.

Kaj gledališče tudi danes v naši družbi pomeni, mislim, da nam ni treba ponavljati, prav tako pa smemo tudi za prihodnost pričakovati — če je gledališče vedno vedelo za svojo pot in nalogo — da se bo vedno znalo postaviti v službo skupnosti in njenih smotrov.

Navzlic obilici eksponatov pa lahko pri tej razstavi le zaslu-timo vso zgodovino gledališča v Jugoslaviji, zakaj ta del naše kulturne zgodovine, zlasti ponekod, še ni dovolj raziskan in še tudi ni dobil svoje sodobne znanstvene podlage. Skupnost poklicnih gledališč Jugoslavije želi v tem jubilejnem letu pripomoči, kolikor je v njenih močeh, da bi začeli s sistematičnim delom za jugoslovansko gledališko enciklopedijo, razen tega pa tudi s sistematskim zbiranjem in čuvanjem gradiva v samih gledališčih o sodobnem gledališču.

Poleg vsega tega je umestno tudi opozorilo, da je na tej razstavi prikazanih mnogo povsem novih dokumentov, zlasti v eksponatih iz Bosne in Hercegovine, Črne gore in Makedonije.

Končno naposled menimo, da je umestno, če navedemo vsaj glavne strokovne sodelavce, ki so v imenu prireditvenega odbora to razstavo pripravili.

Glavno zaslugo za to razstavo imajo:

Milena Nikolić, upravnica Gledališkega muzeja v Beogradu,
dr. Slavko Batušić, predstojnik Gledališkega muzeja v

Zagrebu,

Janko Traven, ravnatelj Slovenskega gledališkega muzeja v Ljubljani,

Luka Dotlić, sekretar Sterijinega pozorja v Novem Sadu ter še mnogo drugih po vseh ostalih republiških središčih, in ne nazadnje umetniška projektanta razstave akademski slikar Dušan Ristić ter Nikola Dragić.

Preostane nam samo še, da se zahvalimo vsem, ki ste se danes odzvali našemu vabilu, hkrati v zahvalo vsem, ki so to današnjo razstavo kot drugo po vrsti omogočili v Ljubljani, predvsem zahvala Skladu za pospeševanje kulturne dejavnosti pri Sekretariatu sveta za kulturo in prosveto LRS in Okrajnemu ljudskemu odboru v Ljubljani.

DR. FRIEDRICH LANGER:

DUNAJSKO GLEDALIŠKO PISMO

(OD NAŠEGA STALNEGA
DUNAJSKEGA DOPISNIKA)

S prvo polovico letošnje sezone v dunajskih gledališčih prijatelji gledališča ne morejo biti docela zadovoljni: sijajne igralske stvaritve namreč niso mogle zakriti pomanjkanja koncepta v repertoarjih dunajskih gledališč, in čudovite, zgledno dobre uprizoritve se menjavajo s ponesrečenimi, napačno zasedenimi in površnimi, lahko bi rekli na hitro in brez posebne skrbi zvarjenimi predstavami.

Ce začnemo bilanco pri Burgtheatru, je vendarle v začetku moč še najti pozitivne tone. Precej na začetku nam je navesti krstno uprizoritev nove Anouilhove drame »Becket« (krstna uprizoritev na nemškem jezikovnem območju), ki je v režiji Leopolda Lindtberga, v izvrstni zasedbi (Henrika II. je igral Heinrich Schweiger, Thomasa Becketa Oskar Werner) ter v razkošni opremi odrsko zaživela kot bleščeča Shakespearova kraljevska drama. Veliki spopad, zgodovinski fundiran, je bil v tej predstavi podan s pesniško močjo; predstava se je razrasla v dramo nasprotij, do katerih je moralo priti, ko je na običajnih udobnih življenjskih tirih iznenada zrasla iz tal pomembna naloga, ki je terjala najtrše odločitve in popoln preobrat.

Tej predstavi se je priključila velika Grillparzerjeva tema o rasi in kulturi, ki jo pesnik obravnava v trilogiji »Zlato runo« in ki v zadnjem delu, v »Medeji« dozori v veliko dramo svetovnega dramskega slovstva. Tudi v tej predstavi je prišel do zmago-slavnega izraza uprizoritveni stil režiserja Leopolda Lindtberga, a v Hildemariji Hatheyer je Burgtheater dobil novo, veliko tragedinjo, ki dostojno nadaljuje tradicijo velikih burgtheaterskih tragedijskih igralk.

Tudi Shakespearova komedija »Kar hočete« je kot svetla, vedra božična premiera s svojo zanimivo zasedbo (a tudi z nekaterimi docela zgrešenimi zasedbenimi postavkami) zablestela nad dunajskim gledališkim vsakdanom.

Za tem je zopet prišel na vrsto Shakespeare in zopet Leopold Lindtberg: »Henrik V.« v dovršeno lepi, čisti uprizoritvi. Močna mesta tega redko igranega Shakespearovega dela, epizode pred bitko in snubljenje princeze Katarine, so, močno poudarjena, predstavljala središčno jedro velike predstave, ki je izzvenela v obsodbo vojne.

Zelo neenoten je bil repertoar prve polovice sezone v Akademietheatru. V otvoritveni predstavi sezone (Eugene O'Neill: »Mesec za obremenjenen« z Hildemarijo Hatheyer, Ewaldom Balsrjem in Walterjem Reyerjem) smo doživeli neponovljivo, intenzivno, silovito soigro velikih igralcev, takoj za tem pa je isti ansambel hladno in brez ljubezni odigral Ibsenovega »Sovraž-

nika ljudstva«. Tudi Montherlantova drama »Španski kardinal«, ki je doživela v Akademietheatru krstno uprizoritev, je uspela le z nekaterimi detajli. Gre za gostobesedno, dramatsko malo učinkovito, zatohlo zgodbo o smrti kardinala Ximenesa de Cisnerosa, ki mu je Ernst Deutsch vdihnil moč svoje osebnosti. Podobno, ne da bi bila vzbudila posebno zanimanje, je šla mimo tudi uprizoritev drame Arthurja Millerja »Smrt trgovskega potnika«, ki so jo več kot pred desetimi leti kot pretresljivo umetnino prvič odsko izoblikovali v Josefstadttheatru. Tu, v Akademietheatru, kjer je tematsko učinkovala zastarelo, je glavno vlogo igral Heinz Rühmann in jo vso uglasil na svoj tihi in mirni enotni igralski ton; od časa do časa smo iz tega osnovnega sostenuto tona doživeli izbruhe (Boy Gobert, Erich Auer, Käthe Gold), toda pričakovali smo veliko več. V uprizoritvi komedije »Harwey« je bil zvezdnik-gost Heinz Rühmann suvereno v svojem elementu in uprizoritev se je ob dobri soigri Adrienne Gessner razrasla v predstavo, ki je imela pri občinstvu velik zunanji uspeh.

Za gledališko prirejeni dovtip Fritza Herzmanovskega-Orlanda »Osvoboditev Zerbínette« bi lahko rekli, da je bil izrecno slabo izbran in da nikakor ne sodi v repertoar tega gledališča, vendar je zaradi razkošne opreme, bleščečih režijskih domislekov, komentarja (Axel von Ambesser!) ter nekaterih posameznih dobrih igralskih stvaritev naletel na dovolj dober sprejem pri občinstvu. Kot dopolnitev so v drugi del večera uvrstili odsko šalo Karla Valentina ter jo razširili z nekaterimi Valentinovimi dodatnimi solističnimi točkami. Inge Konradi in Hugo Gottschlich sta bila izvrstna, vendar nikakor nista mogla dokazati, da ta skeč sodi v repertoar Burgtheatra.

V gledališču Josefstadt so nudili podobno mešanico: po učinkoviti in proslavljeni predstavi drame Maksima Gorkega »Na dn u« v hvaležni in izvrstni, neponovljivi igralski zasedbi so uprizorili Williamsovo dramo »Mačka na vroči pločevinasti strehi« s celo vrsto napačno zasedenih vlog. Ža tem je prišel na vrsto avtentično interpretiran, v tako imenovanem komornem tonu odigran večer enodejank Arthurja Schnitzlerja in nato čudovito uglašen, z vsemi dobrimi duhovi blagoslovljen večer Eugena O'Neillja z njegovo edino lažjo in svetlo dramo »O divjina« v zasedbi razveseljivo talentiranih mladih igralcev. Prilичno deplasirana je bila uprizoritev drame Saula Lewitta o vojnih zločincih »Proces v Andersonvilleu«. Hans Jaray je zunanje uspešno uprizoril Cowardovo komedijo »Veseli duhovi« v atraktivni ženski zasedbi. Dodamo naj še uprizoritev Anouilhovega »Rendez-vousa v Senlisu«, ki je čisto izrazila problem vere in čistosti mladosti, ter za pustni čas prirejeno in s komedijskimi zunanji poudarki preobloženo Goldonijevo komedijo »L a ž n i k«. Dobri igralci so bili v tej komediji na milost in nemilost izročeni in podrejeni preštevilnim zunanji domislicam režiserja Arna Assmanna iz Münchena.

V gledališču Kammerspiele so z nezmanjšanim uspehom nadaljevali serijo predstav »Nosorogov« Eugena Ionesca, zato pa je dovolj hladno in brez odziva izzvenela uprizoritev Molnarjeve »Vile«, a komedija Lernet-Holenie »T o h u w a b o h u« se je zopet zadušila v preobilici zunanji domislic in konstrukcij. Edino častljivo stara »M o r a l a« Ludwiga Thome je doživela dober sprejem.

Malo gledališče v Konzerthausu je bilo prvotno zamišljeno kot gledališče novega in pogumnega, kot gledališče avantgarde. No, za sedaj so se v letošnji sezoni zadovoljili s kabaretno novonemško prebarvanim večerom enodejank Wolfganga Hildesheimerja, z zares komično farso »P o l i c a j i« poljskega pisatelja Mrožka, z ne ravno najbolj primerno božično igro Maxwella Andersona »T i h a n o č, s a m o t n a n o č« in z bedasto špansko veseligrro »L j u b o s u m n o s t n i m o d e r n a, v kateri neki gospod Lopez Rubio brezuspešno skuša modernizirati Lope de Vega. Res zadovoljni smo bili samo z uspelo enodejanko Terencea Rattigana »B r o w n i n g o v a v e r z i j a« (čudovit je bil Hans Holt), ki pa so ji v drugem delu večera dodali blede dopolnilo iz zapuščine Shawovih enodejank.

V Volkstheateru so prav tako menjaje zvenele svetle in temne strune. Začetek je bil dober: Sartrova drama »Z a p r t i v A l t o n i« pod dobrim režijskim vodstvom ravnatelja Eppa, predstava, ki se je odlikovala s koncentriranimi, jasno zarisanimi stvaritvami igralcev, ki so tu morali pozabiti na svoje zvezdnitvo. O'Neillovo dramo »Z a h o r i z o n t o m« so uprizorili srednje, Maasovo igro »D v o j - č k a« pa vsestransko ponesrečeno. Pogumno dejanje je bilo, ko je Volkstheater obudil iz pozabe nekoč tako presenetljivo delo F. Wedekinda »P a n d o r a«, ki so ga, razumno skrajšanega in v interpretaciji močnih igralcev (Elfriede Irrall kot Lulu!) pod režijskim vodstvom ravnatelja Leona Eppa znali spremeniti v ponoven, vsega upoštevanja vreden uspeh. Gustavu Mankerju je bila za tem poverjena skrb za uprizoritev Nestroyevega odrskega dela »M o ž, ž e n a o t r o k«, ki ni bilo uprizorjeno od leta 1829, ko je bila krstna uprizoritev. Režiser je imel kar najbolj srečno roko in predstava se je razrasla v največji uspeh dosedanjega dela sezone. Zopet je sledil spodrsrljaj z uprizoritvijo drame »D v e l e v o, d v e d e s n o« Karla Wittlingerja. Že z uprizoritvijo Ionescove drame »M o r i l e c b r e z

S. Glavinova, M. Potokarjeva, M. Baloh in M. Furičan
v GROZNI JAGODI.

S. Glavinova
M. Danilova
in
D. Čirič k. g.
v GROZDNI
JAGODI

plačila« se je občinstvo čutilo neprimereno izzvano, pri uprizoritvi »Balkona« Jeana Geneta pa nikakor ni več pokazalo pripravljenosti, da bi povzročilo gledališki škandal. »Balkon« je zrežiral Leon Epp mirno in nekoliko razvlečeno, kar nikakor ni v smislu zagrizeno obtoževalnega Genetovega besedila. Ta uprizoritev je med drugim pokazala, in to zelo jasno, da umetniški zbor Volkstheatra nima dovolj zares kvalitetnih igralcev.

V Raimudtheatru je zopet triumfirala Zarah Leander. »Žena, ki ve, kaj hoče« je sicer na moč skromna gledališka zgodba, vendar je bila zaradi osebnosti velike pevke več tednov kot atrakcija v središču pozornosti.

Tudi iz repertoarja kletnih gledališč nam je moč navesti le redke uspele predstave. Tako so na primer v gledališču Courage, ki se je preselilo v novo komfortno hišo, uprizorili dramo o vojni na Pacifiku, vznemirljivo, toda obenem pomirljivo in človeško dramsko zgodbo Simona Wincelberga »Katakai«, v gledališču Tribuna spretno napisano gledališko slikanico »Kavarna Avstrija« Ernsta Hagenaa; delce na sodoben kabaretni način obravnava prgišče problemov iz bližnje preteklosti. Isto gledališče je uprizorilo tudi zanimivo dramtizacijo »Idiota« F. M. Dostojevskega, ki jo je oskrbel Kurt Radlecker, gledališče Kaleidoskop pa »Orfej« Oskarja Kokoschke. S to uprizoritvijo so dosegli senzacionalen uspeh; sam mojster je prispeval osnutke za sceno in pogumni ansambel se je zagreto vrgel v tvegano nalogo. Poročam naj še o uspehu uprizoritve »Noc« — iger v gledališču Eksperiment, dočim moram povedati, da je nekdanje gledališče Parkring, ki se je preimenovalo v »Theater im Zentrum«, nesmotrno in nenačrtno zaplulo v vode skrajnega bulvarja.

Torej: iz ene skrajnosti v drugo, pisano prgišče najrazličnejših del, nikjer pa sledu o načrtnosti; zopet so čudoviti igralci tisti, ki so ohranili visok nivo dunajskega gledališča.

POSLUŽITE SE ODLIČNIH PROIZVODOV PODJETJA

ŠUMI

tovarne bonbonov,
čokolade
in peciva
v Ljubljani

Nad kvaliteto naših proizvodov
ne boste nikdar razočarani!

„ELEKTRONABAVA“

Podjetje za uvoz elektroopreme in elektromateriala,
nakup in prodaja proizvodov elektroindustrije FLRJ

Ljubljana, Resljeva 18-II

Telefon: 31-058, 31-059, telegram: Elektronabava Ljubljana
Skladišče: Crnuče tel. 382-172

dobavlja ves električni material iz uvoza in domačega trga

TRGOVSKO PODJETJE

Svila

(BIVŠI URBANC)

*v Ljubljani
pri Prešernovem
spomeniku*

*priporoča
obiskovalcem
gledališča
svoje bogate
zaloge svile
in drugih
tkanin!*

TOVARNA ELEKTRIČNIH APARATOV
LJUBLJANA, Rimska c. 17

IZDELUJE: releje za zaščito, daljinska stikala zračna do 100 A in oljna do 15 A s termično zaščito, zaščito proti požaru, programska stikala vseh vrst, aparate s področja industrijske elektronike, merilne in specialne transformatorje, signalne naprave za elektrogospodarstvo in industrijo.

KREMA ZA LASE
poleže mehko, stršče
lase ter zmejša trde.
Lase postanejo mehki
in so svetijo. Fix krema
lase ne zamastí in jih
tudi ne zlepi.

PRED IN PO
PREDSTAVI

OBIŠČITE

*Tavčarjev
hram*

KJER BOSTE
SOLIDNO
POSTREŽENI

TUBA

TOVARNA KOVINSKIH IN PLASTIČNIH
IZDELKOV

LJUBLJANA, KAMNIŠKA 20

Proizvaja izdelke iz plastičnih mas za farmacevtsko, kemično, avtomobilsko, elektro in radio-tehnično industrijo, kakor tudi predmete za široko potrošnjo, tehnične izdelke in embalažo iz aluminija, svinčeno ter pokositreno embalažo.

Ob deseti obletnici ustanovitve podjetja prireja

TURISTIČNO PODJETJE

K O M P A S

LJUBLJANA, TITOVA CESTA 12

**12-dnevno krožno potovanje z luksuzno motorno
ladjo »Jugoslavija«**

2500 milj po Sredozemlju

Udeleženci potovanja si bodo ogledali ATENE in KAIRO, glavni mesti prijateljske Grčije in ZAR, Korint, Pirej, Krf in Heraklion (otok Kreta) v Grčiji, Aleksandrijo in Gize v Egiptovski pokrajini ZAR, Bari v Italiji in na povratku Dubrovnik.

Odhod iz Ljubljane **15. OKTOBRA 1961** in še istega dne nadaljevanje potovanja z Reke.

Dvanajstdnevno krožno potovanje 2500 MILJ PO SREDOZEMLJU je za vsakogar samo enkratna priložnost za PRIJETNE IN NEPOZABNE POČITNICE! Prihranite letni oddih za to edinstveno potovanje.

Prijave sprejemajo vse naše poslovalnice, kjer zahtevajte tudi programe potovanja in ostale informacije!

Delo 8.5.61

Moderni roman

SERIJA 1961

Mihail Šolohov: ZORANA LEDINA I. II.

Hans Helmut Kirst:
TOVARNA OFICIRJEV

James Jones:
PRITEKLI SO NEKATERI I. II.

Erst Glaeser: BLIŠČ IN BEDA NEMCEV

Prednaročila sprejema

DRŽAVNA ZALOŽBA SLOVENIJE

LJUBLJANA, Mestni trg 26

IZ SERIJE 1960 IMAMO SE V PRODAJI
V VSEH KNJIGARNAH:

Joyce Cary: NA MILOST IN NEMILOST

Merwood Anderson: UBOGI BELEC

Louis Aragon: VELIKI TEDEN

Marija Dabrowska:
NOČI IN DNEVI I. II. (v tisku)